

Анастасія
ШАПОРЕНКО

СТИГЛІ
ВИШНІ

УДК 00
Ш00

Анастасія Шапоренко

Ш00   Стигли вишні / ДІПА — К., 2023.
ISBN 978-617-7606-78-8

У дебютному романі Анастасії Шапоренко головний герой Орест — 67-річний ветеран Другої світової війни. Прихильник Радянського Союзу, якому судилося стати свідком творення нової історії — проголошення незалежності України. І що ближчою стає свобода для країни, то сильніше Ореста ув'язнює його минуле. Чоловік страждає від марень та раптових спалахів страху, а з наближенням 1991-го року ця тривога дедалі посилюється. Одного дня до Ореста зненацька завітає давня знайома з фронту, а разом із нею й ті, хто давно помер.

УДК 000

«Стигли вишні» — це роман про деокупацію пам'яті в покоління, що опинилося, достоту, як ми сьогодні, на зламі епох: між Другою світовою, радянською окупацією та повстанською боротьбою за українську Незалежність. Для когось це історія про батьків чи дідів, а для когось — про нього самого, що тільки починає віднаходити основи для зціленої від історичних травм ідентичності. Серйозний дебют, який обіцяє появу нового, вдумливого голосу в молодій українській літературі.

Любо ДЕРЕШ

ISBN 978-617-7606-78-8

© Анастасія Шапоренко, 2023
© «ДІПА», 2023

На широкий майдан-апельплац, який оточили з різних боків ряди дерев'яних бараків, вийшов блондин у чорному плащі-накидці. У сутінках малюнок черепа зі схрещеними кістками ледве виднівся з його чорного кепі. Форма робила чоловіка високим та широкоплечим, крій підкреслював струнку статуру й надавав впевненості. Полковник СС кинув оком на жалюгідних калік і зупинив свій погляд на наглядачеві. Жінка років сорока стояла біля рівно вистриженого газону в застібнутому сірому жакеті та спідниці до колін. Її високі чоботи вистукували по гравію якусь мелодію, а гудзики виблискували вилитими подвоєними рунами зіг. Наглядачка змушувала в'язнів займатися спортом¹, щоразу змахуючи гумовою палицею в бік ілюстрації: «*Gehorsam, Demut, Fleiß — der einzige Weg zur Freiheit*»².

— Schnelle! Verdammte Schweine!³

Невільники важко стрибали у високому темпі зі зчепленими на потилицях руками, намагаючись не втратити рівновагу і протриматися до кінця каторжних вправ. Помітивши краєм ока начальство, жінка випрямила спину, облизала потріскані губи й вигукнула:

— Mützen ab! Standartenführer Nagel, alles für den Krieg, alles für den Sieg!⁴

Полонені різко вскочили й синхронно зняли з голів брудні кепки, одночасно ляснувши ними по правому стегну. Нагель озирнувся до наглядачки та недбало викинув праву руку вгору, нею ж струсив із плечей чорні сніжинки,

---

¹ Спорт — виснажливі вправи, зазвичай присідання або «марш жаб» (стрибки навприсядки, тримаючи руки за головою), які есесівці змушували в'язнів виконувати для забави чи покарання, усіх неправних жорстоко били.

² Слухняність, покірність, працелюбність — єдиний шлях до свободи.

³ Швидше! Прокляті свині!

⁴ Кепки геть! Полковник Нагель, усе для війни, усе для перемоги! Останнє речення — гасло нацистів під час війни.

що летіли з двадцятиметрової труби крематорію. Зола розсипалася під подушечками пальців, залишивши на плащі жирну пляму.

— Komm schon, komm schon, beweg dich schneller!⁵ — гаркнула жінка і вдарила палицею по спині старого діда, який не встиг спритно натягнути кепку назад.

Полковник СС в'їдливо подивився на старого, який упав на руки іншим знесиленим в'язням. Вицвіла кепка свідчила про те, що невірник протримався в таборі достатньо часу, аби тепер відправитися на той світ. Хлопці, що встигли вхопити діда під руки, з останніх сил тримали його. Кожен знав — хто падає на території концтабору, того добивають на місці. Кидають у залізний візок і везуть до трупарні, звідти у вантажівку і прями-сінько в піч.

Нагель хмикнув, його пухлі губи нервово смикнулися, а руки сховалися в глибоких кишенях плаща. Чоловік презирливо глипнув на полонених і підняв очі на наглядачку. Жінка наказала в'язням відпустити діда й той безсило впав на спину. Вона кинулася душити старця руками, але швидко втопившись, поклала невірнику на горло свою гумову палицю і встала ногами, вправно балансуючи на зламаній шії. Помітивши, як інші полонені відвертають очі, жінка підняла і жбурнула палицю в шеренгу. Та, вдарившись об плече сутулого хлопця, полетіла в бік шибениці, що стовбичила поряд із великою дерев'яною табличкою: «*Eine solche Strafe erwartet jeden, der es wagt wegzulaufen*»⁶.

Наглядачка заправила за маленьке біле вухо пасмо рудого волосся, що випало зі щільно стягнутого хвоста, смикнула вниз свій жакет і спрямувала погляд у бік командира. Але Нагель уже оминув табірну кухню та майже зник за рогом, натягуючи на довгі пальці рукавички із білої людської шкіри, які йому подарувала дружина на ми-

---

⁵ Нумо, нумо, ворущися швидше!

⁶ Така кара чекає кожного, хто наважиться втекти.

нулу річницю⁷.

Чорні сніжинки сипалися з неба, постійно плутаючись у волоссі, забиваючись у ніс та осідаючи на одязі. Щелепа чоловіка із роздратуванням клацнула, від чого зуби голосно заскреготіли. Він сильніше натягнув на кисті рукавички із зображенням дракона — татуюванням, яке раніше належало моряку, що побував у Японії — і не уповільнюючись покрокував далі.

Огорожа під високою напругою оточила табір. Залізобетонні стовпи стояли обліплені керамічними ізоляторами з усіх боків, і були схожими на кактуси. Лампа на одному з них епілептично блимала, дратуючи полковника СС своїм тонким дзижчанням. Гравій під ногами голосно шурхотів, а шматок відірваної смугастої тканини тріпотів на вітру, зачепившись за колючий дріт. Опустивши голову, Нагель зауважив ледь помітні протяжні сліди ніг — когось волочили від огорожі. Ймовірно, у бік трупарні.

Проходячи повз пункт охорони, Нагель перевів погляд на вежу. Два солдати зі штурмовими гвинтівками на плечах пильнували табір, проходжаючись з одного боку в інший. Великокаліберні кулемети були наготові в будь-який момент випустити чергу. Правіше від вежі полонені з нашитими перевернутими червоними трикутниками⁸ на грудях, рили окопи важкими лопатами, вдихаючи нудотний сморід, що перебивав свіже повітря. Їх пістолетом підганяв наглядач, іноді перегукуючись зі своїм товаришем, що відпочивав біля низького гостроверхого будиночка. Щільно посипані піском та устелені клумбами квітів газові камери виглядали з-під землі лише на пів метра.

Тих, хто потрапляв у концтабір, особливо в штрафний загін, не жаліли і вважали смертниками — у них стріляли

---

⁷ За основу взята історія Ільзи Кох та її чоловіка офіцера СС Карла-Отто Коха. Жінка мала прізвисько Абажур, завдяки її захопленню робити зі шкіри в'язнів рукавички, сумки, палітурки книг та спідню білизну.

⁸ У концентраційних таборах була своя система позначення в'язнів, яка полегшувала працівникам табору ідентифікувати полонених. Наприклад, червоний перевернутий трикутник носили політичні в'язні.

без попередження і часто для втіхи. Тікати не було сенсу — за однією огорожею чекало ще три контрольно-пропускні пункти та стільки ж загороджувальних зон. А перед самим носом — голодні та нацьковані німецькі вівчарки, готові в перший-ліпший момент кинутися на шию.

У дрібному лісі, яким йшов полковник СС, було тихо. Чорна зола майже не пробивалася крізь гілля дерев. Чоловік дістав із кишені запальничку Вермахт, яку солдати часто називали «вдовицею» за її безвідмовність, а з нагрудного клапана — нову пачку Екштайн №5. Глибоко вдихнув аромат тютюну, передчуваючи легку ейфорію від напівзотлілої цигарки. Щойно Гітлер висловив особисту огиду курінню, НСНРП⁹ одразу почала засуджувати курців, тож кількість тютюнових виробів у країні різко зменшилася. Цигарки стали безцінним товаром, яким у таборах підпільно торгували і працівники, і полонені.

Діставши з пачки цигарку, Нагель міцно стулив її між губами, підпалив краєчок вогнем Вермахту, втягнув глибоко в легені ледве теплий дим тютюну та рясно запихкав. У голові зненацька виник спогад із краківського єврейського гетто, де на асфальті лежало тіло чоловіка. Його повісили на вуличному ліхтарі посеред людної вулиці, мотузку обрізали, від чого задубілий труп впав із широко роззявленим ротом. Діти жбурляли туди каміння, вибиваючи зуби один за одним, аж доки хтось не кинув усередину охоплений жевривом недопалок. Свою шестирічну донечку полковник СС відвів якомога далі від того стовпа, ховаючи від її блакитних очей жаске видовище.

Великий синій бант, який тримав біле волосся, був більший за її голову і стирчав за вушками. Дівчинка, примітивши камінчик, весело жбурляла його бежевим черевичком, доки не зачепилася за вибиту бруківку і з ляскотом не впала на асфальт. Очі дитини налилися сльозами, вона, схлипнувши, сіла на сідниці та гірко подивилася на

---

⁹ Націонал-соціалістична німецька робітничка партія — існувала з 1920 по 1945 рік та була єдиною законною партією нацистської Німеччини.

подерті долоні.

Нагель здригнувся і спогади розвіялися. Чоловік узяв цигарку двома пальцями, зробив крок уперед та завмер — на його плечі щось сильно натиснуло, завалюючи на землю. Полковник СС миттю уперся шкіряними чоботами у сухий ґрунт, але земля вислизала з-під ніг. Есесівець не очікував нападу в таборі, який ретельно охороняється, тож спочатку подумав, що позаду нього кволий відчайдуха-в'язень. Плечі нациста смикнулися в спротиву, кулаки затиснулися і тютюн посипався крізь розірваний паперовий циліндр. Нагель спробував зробити потужний ривок назад, але сильні холодні руки ухопили його за підборіддя та потилицю. Дужі пальці впиналися в шкіру із такою силою, що обличчя полковника почервоніло від натиску.

Нациста не полишала думка, що з вежі побачать цю боротьбу й довга кулеметна черга прошиє нападника. Тож він упевнено борсався, доки чийсь руки різко не повернули його голову на 180 градусів. Голосний хрускіт розлетівся серед дрібнолісся. Кінцівки Нагеля обвисли вниз, ніби хтось відпустив ниточки маріонетки. Услід за ними впало на землю тіло, ніс ткнувся в землю, а білі рукавички замурзалися в пилу.

Уже через декілька хвилин шкіра полковника почала синіти, покручені пальці проймало задубіння, очі потьмяніли, мов скаламучена вода. Розірвана цигарка лежала поряд із його обличчям та наповнювала повітря ледве відчутним запахом диму. Кроки нападника почали віддалятися, коли плечі нациста смикнулися в конвульсіях, кисті забилися в судомах і лікті вперлися в ґрунт. Близько хвилини він неприродно сіпався, грудна клітина різкими рухами здіймалася вгору, гострі лопатки вгиналися в чорний плащ-накидку.

Ноги Нагеля викручувалися, ніби тіло кудись плазувало, доки не знайшли точку опори та не звелися на коліна. Тіло, хитаючись, рухалося так, наче всі кістки неправильно зрослися від переломів. Полковник СС хитався, наштов-

хуючись на невидимі перешкоди, доки не випрямився на повний зріст. Вивихнута шия, схожа на скручений рушник, не тримала важку голову й теліпалася на спині. Кепі лежало на землі, вкрите пилюкою від пересушеної глини. Повільно одне за одним шийні хребці нациста почали ставати на свої місця, широка пластина підшкірного м'язу стиснула горло і з нього виривалося глухе кавкання. Голова підіймалася дедалі вище, повіки Нагеля дрібно тріпотіли.

Полковник СС непорушно стояв на галявині, його посинілі губи розтягнулися в посмішці. Стиснуті зуби гучно заскреготіли.

Коли заторохкотів будильник настільного годинника Марта вже стояла в літній кухні та готувала начинку для пиріжків. Жінка ретельно помішувала на пательні борошно з розтопленим вершковим маслом і шкварками. Її тонкі пальці вправно орудували дерев'яною лопаткою, доводячи суміш до золотистого кольору. У приміщенні смачно пахло, приваблюючи з вулиці пухнастих сусідських кошенят. Вони нявчали, боязко зазираючи крізь невеличку щілину відчинених дверей.

— Не дочекаєтеся, коли вам щось перепаде? — промовила усміхнена господиня і кинула на кошенят швидкий погляд.

— Ага! — дзвінко гикнув дитячий голос і з-за шпарини вигулькнуло русяве дівча.

Марта підскочила від несподіванки і впустила лопатку на стіл поруч із плитою. Уже за мить до неї на кухню забігли двоє дітлахів із дерев'яними палицями в руках.

— Мої хорощі приїхали! — Марта сплеснула в долоні, прижмуривши блакитні, усипані навколо зморшками, очі, — Віро, що це у вас?

— Це ми списи вистругали, — радісно підстрибнула круглолиця дівчинка і стукнула довгою палицею по підлозі.

Марта обійняла дітей, міцно притиснувши до себе.

— Ой, бабуню, ти ж уся в борошні! — хлопчик наморщив всипаний ластовинням ніс, намагаючись обхопити короткими руками бабусину талію.

— Зате точно на індіанця схожий будеш, — низько застіявся високий чоловік, заходячи до кухні.

— Данило! Як я рада тебе бачити, — Марта знову застіяла щасливою усмішкою, встала навшпиньки й поцілувала сина в щоку.

Данило і собі широко заустіхався, показавши велику щілину між верхніми зубами. Дочекавшись слухного моменту, дітлахи, гигаючи, вирвалися з обіймів бабусі та чимдуж понеслися у двір. Жінка гукнула їм навздогін про пиріжки, але онуки вже бігли вниз городом, високо змахуючи палицями. Натомість на порозі з'явилася дівчина в темно-зеленій довгій сукні з тілесною стрічкою на тонкій талії. Така ж тасьма тримала каре, не даючи їй темному волоссю впасти на обличчя.

— Анно, яка ж ти в нас гарна! Як нашому сину пощастило, їй-богу, як пощастило! — рука Марти потягнулася і ніжно пригорнула невістку.

Дівчина зашарілася і трохи спітніла, від чого горбинка на її носі зблиснула. Данило провів долонею по своєму короткому світлому волоссі, що під промінням сонця нагадувало голки їжака, а потім опустив руку на вузьке плече матері.

— І не кажи, мамо. Мені з вами обома пощастило! Ще біля воріт відчув, що ти мої улюблені пиріжки смажиш, — чоловік причмокнув, подивившись на тарілку.

Марта дзвінко застіялася та рукою запросила гостей сісти. У приміщенні віяло приємним холодком та пахло глиною, вибілені стіни надавали невеличкій кімнаті уявного об'єму. Вазони з квітами, що стояли на підвіконні,

закривали своїм пишним листям кошенят, що залишилися гратися на дворі. Дерев'яний стіл, усипаний борошном, нагадував зимове поле, що розтягнулося недалеко від хати.

Анна тихо та граційно, ніби кішка, примостилася на лавку, застелену вишиваним укривалом і сором'язливо опустила очі на тінь, що падала на підлогу від кошика сухоцвіту. Дівчина перебирала пальцями складки тканини на сукні, іноді блимаючи на свого чоловіка великими допитливими очима. Данило стояв біля глиняної печі, обпершись ліктем на її прохолодну стіну та задоволено вдихав аромат гарячого масла. Широкі брови чоловіка, здавалося, були розташовані занадто далеко одна від одної, а почервонілі цятки після ранкового гоління нагадували юнацький висип.

Марта похапцем підбігла до пательні, вийняла з олії перший готовий пиріжечок і кинула його на рушник. Тканина швидко потемніла, увібравши в себе олію. Довге волосся жінки колихалося на її трохи згорбленій спині, ніби срібний снопик, який покрила імла. З молодості густі коси Марти приваблювали всіх знайомих, і навіть побиті сивиною вони досі привертали до себе погляд.

Жінка швидким рухом перекинула пиріжок на інший бік і, обпікшись, відсмикнула руку, притиснувши палець до мочки вуха. Марта обережно витерла руки об фартух, заправила пасмо волосся за вухо і знову обмастила руки в борошні. Жінка вміло зіплювала пиріжки, раз по раз обертаючись до гостей:

— Батько ще в ліжку, погано спав уночі. Я вже й не рада тому 9-му травня, — Марта поклала новий пиріжок на пательню, важко зітхнувши.

— Ну, звісно, не рада, зараз же літаки над головою не літають, можна й начхати. Я вже давно не в ліжку, — Орест зайшов на кухню, голосно грюкнувши дверима. — У животі бурчить нестерпно.

Чоловік смикнув пальцями клітчасту сорочку вниз і швидким рухом зачесав густе волосся назад. Волосинки

неслухняно впали на широкий лоб і замерехтіли перед очима, ніби тонке павутиння. Лише коли Анна встала з лавки Орест вдав, ніби тільки зараз помітив гостей і привітався.

— Оце маєш, діти приїхали, а ти сваришся, — Марта говорила неголосно, але достатньо виразно, аби була помітна її роздратованість.

Орест нічого не відповів, лише засунув руки глибоко в кишені, щось шукаючи. Під його короткими грубими пальцями зашелестіли обгортки від цукерок та дзеленькнули декілька монет. Врешті-решт, чоловік дістав невеличку білу пляшечку без етикетки й трохи приязніше заговорив до гостей.

— А ну, давайте сюди свої долоні, — Орест підійшов до свого сина, а потім і до невістки, висипаючи кожному в руку по одній жовтій горошині: — І ти свої, Марто. Та нічого страшного, що в борошні, Господи милостивий!

Марта мовчки глянула на чоловіка і взяла білими пальцями аскорбінову кислоту. Орест і собі кинув одну до рота, хруснув кульку на зуби й навіть не скривився.

— І як ти з таким задоволенням їси цю гидоту? — Данило висолопив язика й Анна, наморщивши ніс, засміялася.

— І як ти з таким задоволенням живеш із нею? — вирізав Орест і глипнув на Анну, яка з усіх любила кисле найменше.

Дівчина враз замовкла і швидко підійшла до Марти, вдаючи, ніби заклопотана допомогою. Обличчя Данила почервоніло, він роззявив рота, щоб відповісти, але батько вже подався до дверей. Орест мовчки подивився на білу баночку й упевнено затиснув великим пальцем кришку. Потім заховав назад глибоко в кишеню, але з пальців не випустив. Обвів поглядом двір і побрів у бік городу, відчуваючи в роті ядучий присмак пороху.

Вікна хати розрізали п'ятьмю жовтим світлом, білі візерунки штор нагадували вирізану з паперу сніжинку. Руда кішка пленталася дерев'яним парканом, доки не всілася біля синього поштового ящика з намальованою цифрою «3». Над пухнастою навис білий налив — яблуня, на яку влітку залізають Віра та Максим, згрізаючи за годину половину плодів. За її кронами виднілася невеличка будівля — Орестова майстерня. Сьогодні в ній світло не горіло, але драбина на горище була опущена. Чоловік зносив туди рівно складені стопки газет, журнали, малюнки, ящики з інструментами і все, що вже не вміщалося в гаражі. Навпроти цього приміщення стояв колодязь, заставлений із різних боків залізними відрами. Через одне з таких перечепиться гість, що прямуватиме на сімейні посиденьки до Ореста та Марти, налякавши кицьку на паркані.

На небі вже з'явилися перші зірки, а за столом зібралися ще не всі родичі. Орест сидів на коричневому дивані на тлі строкатого килима, який висів на стіні роками, збираючи пил. Розкладний дерев'яний стіл розтягнувся, зайнявши всю кімнату, змушуючи пробиратися до стільців навшпиньки та втягуючи животи. Жовте світло лампи стрибало з обличчя на обличчя: ось Марта насипає салат у тарілку малій Вірі, Данило повільно дудлить домашнє вино, Анна промочує серветками скатертину, на яку Максим розлив вишневий компот. Орест нервово стукав домашніми капцями по підлозі, вимірюючи поглядом стіл, щільно заставлений стравами.

— Давайте тост! За свободу, — щоки Данила покрив рум'янець, повіки прикрилися від розслаблення і здійснятий келих невпевнено колихнувся в повітрі.

Орест смикнувся, ніби хтось штрикнув його голкою в спину. Його очі прикипіли до виделки, на якій гіркою лежав салат із майонезом — огірок, терте яйце, варена морква. Марта схвильовано подивилася на чоловіка та обе-

режно поклала руку на плече сп'янілого сина. Усі за столом стихли, дивна напруга з'явилася нізвідки. Повітря пронизав гуркіт склянки, яку вкотре зачепив Максим — компот розтікся по скатертині, крапаючи на ще один строкатий килим, але вже на підлозі. Цей звук ще сильніше пригнітив атмосферу, тож Анна вихопила останні серветки й нахилилася витерти складку скатертини. Вхідні двері в цю мить із гуркотом відчинилися і очі Ореста нарешті відірвалися від мішанини салату, метнувшись у бік зеленої штори, яку відсмикнув гість.

— Отакої, а я думав, що в залі нікого немає — тиша гробова, — у кімнату ввалився невисокого зросту чоловік, тримаючи під пахвою пляшку самогону. — Ох ітіть твою, лиця, ніби хтось вмєр, а не Свято Перемоги відзначаєте! — задоволено блиснули від власного дотепу його вузькі свинячі очі.

Гість поправив набряклими пальцями комір джинсової куртки, на якій з одного боку виднілася велика чорна пляма, схожа на мазут. Його дрібні очі майже повністю сховалися під набухлими повіками. Обвислі щоки провалювалися в ямки, а гостре підборіддя стирчало, ніби шмат скелі. Анна пробігла поглядом по гостю й мимоволі скривилася. Дівчина швидко зім'яла набряклу компотом серветку, жбурнула її на стіл і важко опустила свою руку на коліно Данила. Той сп'яніло стрепенувся, ніби після сну.

— Славко, що ти таке верзеш? — маленька голова жінки визирнула з-за плеча гостя. Вона тримала за руки двох кирпатих дівчат, що виглядали, мов копії одна одної.

— Замовкни! — заволав Славко та різко відсмикнув руку так, що штора знов колихнулася, — я не до тебе говорив! Дивіться, дівчата, і запам'ятовуйте, що розкривати рота треба тільки, коли просять. — Гримнув чоловік і вхопив дружину за плече, стиснувши пальці так, що та аж зіщулилась.

Щелепа Ореста клацнула, він відчув як у мить в голову вдарив жар і виникло бажання відчинити всі хвіртки нав-

стіж. Тихе жіноче скімлення долітало до вух, ніби звук комара, що кружляє біля обличчя. Зойкіт маленької дівчинки вплинув на Ореста моментально, аж в очах потемніло. Чоловік сам не зрозумів, як його ноги різко випрямилися, мов пружини, рука вхопила гостя за комір та щодуху вліпила в стіну. Марта голосно охнула й сіла на стілець, не зводячи погляд від вхідних дверей, де стояв Славко із вилупленими очима, ледве не випустивши пляшку з рук.

— Ти чого? Оресте, друже, я ж жартував. То жарт такий! Ти що, не розумієш жарти? — перегар гаряче вдарив Оресту в обличчя, від чого той ще дужче зціпив зуби та процідив:

— Якщо ти бодай ще раз заговориш так до моєї сестри, не дай Боже твоя рука зрушить із голови Полі хоча б одну волосину, я тебе вб'ю, — очі Ореста дико спалахнули, він сильніше потягнув Славка за комірець нагору й той зрозумів, що тут не до жартів.

Марта жажнулась і закрила обличчя руками. Її плечі ледве здригнулися, ноги стали ватними й холодними. Жінка хотіла втрутитися, але не змогла ні поворухнутися, ні бодай розплющити очі. Поряд із нею стояв Максим, зосереджено пережовуючи вишню з компоту і плюючи кісточки в сестру. Одна поцілила Вірі під ліве око — дівчинка скрикнула, схопила вологу зім'яту серветку і жбурнула в нападника. Уже за мить діти залізли під стіл і навипередки поповзли до намоклої кульки. Віра помітила, як коліна мами нервово смикаються і поклала на них свою маленьку ручку, від чого Анна аж підстрибнула на стільці.

Поля стояла біля входу в кімнату напружена й перелякана. Кутики її очей обсипали зморшки, а тонкі губи стиснулися, ніби вона їх узагалі проковтнула. Гостя бачила, як Данило, борючись із хитанням у голові, сперся руками на стіл і обережно виповз зі свого місця. Шорхаючи ногами по килиму, чоловік вступив у пляму компоту біля стільчика Максима й тихенько вилаявся. Невпевненим кроком

підійшов ближче і втупився поглядом у Славків комір, намагаючись не втратити фокус:

— Батьку, заспокойся, чуєш? — юнак зазирнув Оресту в обличчя і поклав йому на плече свою велику долоню.

Умить п'янкий рум'янець Данила перетворився на біле полотно, а у вуха вдарив гучний скрегіт стиснутих зубів.

— Я однаково тебе вб'ю, п'яниця. Стидовище! Ти більше ніколи тут не з'явишся, — Орест сильніше потягнув Славка за комір так, що той не міг ні видихнути, ні вдихнути.

Очі Славка розширилися, перелякавшись, він з усієї сили штурхонував Ореста в груди й той, піддавшись, позаджував.

— П'яниця? Стидовище? — прохрипів Славко, потираючи рукою горло. — І це ти кажеш мені? Той, хто заливав собі очі горілкою мало не щодня! Не тобі мене судити, херое! Не тобі! — чоловік тицьнув Ореста пальцем у груди, зриваючись на крик.

Орест остовпів, йому здалося, що очі присутніх прикипіли до того місця, де тільки що був палець Славка. Ніби всі вони знали, що причаїлося глибоко в нього всередині. Орест міцно схопив свою сорочку й відтягнув її від тіла, відчуваючи, як у грудях нестерпно пече. Данило тихо відійшов назад і повернувся до Анни, яка сиділа нерухомо, ніби статуя.

— Досить! — голос Марти пролунав, ніби постріл, що вирвав усіх назад у реальність. — Припиніть! Зараз же! — жінка відчайдушно вдарила долонями стіл і посуд задзенчав, як дзвони в недільну службу.

Максим і Віра вилізли з-під столу і, випадково штовхнувши Славка, понеслися у двір, не зачинивши за собою вхідні двері. У залу увірвалося свіже нічне повітря.

Орест стояв і мовчки дивився на дружину своїми порожніми ооскаженілими очима. Марта осудливо похитала головою і взяла в руки білу тарілку із червоним орнаментом, струшуючи недоїдки в глибоку миску поряд. Анна